

ՎԱՐԴԱՆ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

Պատմական գիտությունների դոկտոր

ՄԱՐՈ ԱՆԱԶԱՆԻ ՆՈՒՇԵՐԸ

Հայ տաղանդավոր բանաստեղծ ու հասարակական գործիչ Վահրամ Ալազանի ծննդնայան 100-ամյակին նվիրված հանդիսավոր միստի ժամանակ, որը կայացավ Հայաստանի Գրողների միության դահլիճում, ելույթ ունեցավ նաև տողերիս հեղինակը: Իմ պարտքը համարեցի երախտագիտության խոսքեր ուղղելու նաև շնորհաշատ բանաստեղծի կնոջը՝ Մարո Ալազանին, որը բացառիկ անձնավորություն էր եղել՝ խելացի, գեղեցիկ, համարձակ, ինքնամոռաց կերպով նվիրված իր ամուսնուն: 1936 թվին, երբ շատերի հետ ձերբակալվում է Վ. Ալազանը, Մարոն չհրաժարվեց նրանից: Երբ նրանից պահանջում էին դատապարտման խոսքեր ասել իր անմեղ ամուսնու հասցեին, նա ոչ միայն հրաժարվեց, այլև մեղադրական խոսքեր չպրտեց բերական դահլիճների հասցեին:

Բայց դա էժան չնստեց Մարոյի վրա: Ծուտով, մի շարք պատասխանատու աշխատողների կանանց մեծ, նա էլ ձերբակալվեց և բանտ նետվեց: Սկսվեցին մղձավաճային օրեր Մարոյի համար: Բայց նա չվհատվեց և հենց բանտում եղած ժամանակ կարողացավ գրավոր կապ հաստատել Վ. Ալազանի հետ. Մարոն հուսադրում էր իր ամուսնուն և նրա ընկերներին: Մի քանի տարի անց նա ազատվում է բանտից, բայց և հայտնվում չափազանց ծանր վիճակում. նա զրկվել էր բնակարանից, ունեցվածքից, նրա հետ խզել էին կապերը իր ծանոթներից ու հարազատներից շատերը:

Տասը տարի ստալինյան զննանքերում տառապելուց հետո բանտից ազատվում և Երևան է վերադառնում Վ. Ալազանը: Բայց նրան չեն թողնում ապրել մայրաքաղաքում: Ստիպված նա մեկնում է Աշտարակ, որտեղ, շատ չանցած, հիմնադրում է Պերճ Պողոսյանի թանգարանը: Մարոն էլ, իհարկե, նրա հետ էր: 1948 թ. Ալազանին կրկին ձերբակալում են և անժամկետ աքսորում Սիբիրի խորքերը:

Իմանալով Ալազանի տեղը՝ Մարոն որոշում է մեկնել ամուսնու մոտ: Տանջալից և խիստ վտանգավոր այդ ուղևորությունը տևում է ավելի քան երկու ամիս: Հաղթահարելով հազար ու մի դժվարություններ, նա կարողանում է գտնել Ալազանին, իրավունք է ստանում ապրել նրա հետ և հավասարապես կիսում աքսորի ահավոր դժվարությունները:

Ստալինի մահից և Բերիայի գնդակահարումից հետո Վ. Ալազանը, ինչպես նաև Գուրգեն Մահարին ու Վաղարշակ Նորենը հրավիրվում են Մոսկվա՝ իրենց գործերը քննելու համար։ Նրանք բոլորն էլ լիովին արդարացվում են։ Շուտով նրանց է միանում Մարոն, և միասին վերադառնում են հայրենիք։

Բայց բանտերում և աքսորներում կրած ահավոր տառապանքներն անհետևանք չեն մնում։ Որոշ ժամանակ անց Վ. Ալազանը կաթվածահար է լինում և մինչև մահ՝ տալը տալի, զամվում անկողնում։ Մարոն ամեն ինչ անում է՝ նրան խնամելու, նրա գործերը հրատարակության պատրաստելու, նոր երկերը գրի առնելու գործում։

Մարոյին ճանաչողները՝ Ավետիք Իսահակյանը, Ստեփան Զորյանը, Գուրգեն Մահարին, Վաղարշակ Նորենը, Սիրսաբ և ուրիշներ, խորհուրդ էին տալիս նրան գրի առնել իր հուշերը։ Ալազանի մահից հետո (1966 թ.) Մարոն ձեռնամուխ է լինում այդ գործին։ Գրում է, ավարտում, մեքենագրում, բայց չի կարողանում տպագրել տալ։

Գրողների միության դահլիճում կայացած միստից հետո ինձ մոտեցավ Ալազանի դուստրը՝ տիկին Հասմիկ Ալազանը, և սխառմեց Մարոյի հուշերի մասին։ Շուտով, ծանոթանալու համար, նա ինձ հանձնեց Մարոյի հուշերի երկու հատորից բաղկացած ձեռագիրը (ընդհանուր 940 էջ)։ Հուշերն ընդգրկում են Մարոյի կյանքի պատմությունը վաղ մանկությունից (նա ծնվել է Վանի ափին գտնվող Արծկե գյուղում) մինչև Վ. Ալազանի մահը։